

BİBLİOQRAFİYAŞÜNASLIQ

Nadir İSMAYILOV

pedaqoji elmlər namizədi, dosent

İradə BAYRAMOVA

Biblioqrafiyaşünaslıq kafedrasının müəllimi

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ REGIONLARININ KİTABXANA-İNFÖRMASİYA RESURSLARININ İNKİŞAFININ BƏZİ MƏSƏLƏLƏRİ

(Dağlıq Şirvan İqtisadi Rayonunun nümunəsində)

Açar sözlər: Kitabxana-informasiya təminatı, informasiya resursları, kitabxanaların kadr təminatının müasir vəziyyəti

Ключевые слова: Библиотечно-информационных обеспечение, информационных ресурсов, современное состояние кадрового обеспечения библиотеки

Keywords: Bibliographic-information provision, information resources, current status of staffing of the library

Müasir elmi-texniki tərəqqi dövründə, Azərbaycan Respublikasının tam müstəqillik əldə etdiyi bir şəraitdə kitabxanaların informasiya funksiyası daha böyük əhəmiyyət kəsb edir və bu “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda da öz real ifadəsini tapmışdır: “Kitabxana-elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə müəssisəsi kimi çap əsərlərini və digər informasiya daşıyıcılarını toplayıb mühafizə edən, onların sistemli ictimai istifadəsini təşkil edən, cəmiyyətin intellektual və mənəvi potensialının inkişafına xidmət göstərən sosial institutdur” (7,s.3-16).

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin bir-birinin ardınca imzaladığı sərəncam və fərmanlar bir daha göstərir ki, ölkə başçısı kitabxana işinə dövlət qayğısını vacib sayır. 2004-cü ildən bu günədək ölkəmizdə kitabxana işi sahəsində uğurla aparılan möhtəşəm quruculuq işləri – “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” (2004), “Dünya

ədəbiyyatı və uşaq ədəbiyyatı kitabxanası seriyasından kitabların nəşri haqqında” (2005), “2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısının təsdiq edilməsi haqqında” (2004), “Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” (2007), “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq olunması haqqında” (2008) verilmiş silsilə sərəncamlar kitabxanalara xüsusi qayğının bariz nümunəsidir.

Respublikanın regionlarının iqtisadi və sosial inkişafını yüksəltmək və hər bir iqtisadi rayonun sosial-iqtisadi potensialından istifadəni sürətləndirmək üçün Respublikanın Prezidenti cənab İlham Əliyev 11 fevral 2004-cü ildə “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramının (2004-2008-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında” fərman imzalamışdır (1).

Proqramın uğurlu icrası nəticəsində regionlarda makroiqtisadi göstəricilərin səviyyəsində yüksək artım əldə edilmiş, sosial-iqtisadi inkişaf sahəsində nəzərdə tutulmuş tədbirlərin həyata keçirilməsi əhalinin həyat səviyyəsinin yüksəldilməsində mühüm rol oynamışdır. Regionların inkişafının daha da sürətləndirilməsi üçün dövlət qayğısı hər bir sahədə olduğu kimi, kitabxana- informasiya fəaliyyəti sahəsində də öz əksini tapmışdır. Odur ki, “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı (2004-2008-ci illər)” çərçivəsində başlanmış işlərin davam etdirilməsi məqsədilə “Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramı” hazırlanmışdır (2).

Proqramda regionların sosial-iqtisadi inkişafı ilə yanaşı, regionlarda yerləşən kitabxanaların inkişafı, kitabxana-informasiya tələbatının daha da yaxşılaşdırılması üçün qarşıya bir çox məsələlər qoyulmuş, dünyanın inkişaf edən ölkələri ilə inteqrasiya edən ölkəmizdə kitabxanaların gələcək perspektivləri diqqət mərkəzinə alınmışdır.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 6 oktyabr 2008-ci il tarixində Azərbaycan Respublikasında kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması, elmi-mədəni sərvətlərdən hərtərəfli istifadə imkanlarının genişləndirilməsi, cəmiyyətin informasiya təminatının artırılması, eləcə də Azərbaycan kitabxanalarının dünya informasiya məkanına daxil olmasının təmin edilməsi məqsədi ilə “Azərbaycan

Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə sərəncam imzalamışdır.

Azərbaycan kitabxana işi tarixində ilk dəfə olaraq öz məzmunu, əhatə dairəsi, konkretliyi, həyatiliyi ilə fərqlənən kitabxana işinin məqsəd və vəzifələrini, ümumaçıq olmasını, inkişaf istiqamətini, maddi-texniki bazasının möhkəmlənməsini, əhatəliyini, kitabxana xidmətinin plana uyğun elmi əsaslar üzərində qurulmasını, dövlət tərəfindən maliyyələşdirilməsini, görülməli işlərin konkret icra tarixini dəqiq rəqəmlərlə göstərən bu sənəd mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Bu sənədə “Dövlət Proqramı”nın həyata keçirilməsi üzrə tədbirlər planının əlavə edilməsi onun üstünlüyünü göstərən ən mühüm göstəricidir (6,S.383-384).

“Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nda region kitabxanaları diqqət mərkəzində saxlanmış, Dövlət Proqramının həyata keçirilməsi üçün hazırlanmış Tədbirlər Planında sırf regionlarla bağlı bir sıra məsələlərin həlli qarşıya qoyulmuşdur. Onlardan “Kitabxana fondları regionun inkişafının əsas informasiya resursu kimi” mövzusunda dəyirmi masaların keçirilməsi, regionlardakı kitabxanalar arasında “Ən yaxşı ictimai internet mərkəzi”, ”Ən maraqlı veb sayt”mövzusunda Respublika müsabiqəsinin keçirilməsi, regionlarda kiçik və orta biznesin informasiyaya olan tələbatını ödəmək üçün MKS-lərin bazasında kitabxanaların mövcud ştat vahidləri çərçivəsində və ictimai əsaslarla informasiya mərkəzlərinin yaradılması və s. misal göstərmək olar (3,S. 6-29).

Azərbaycan Respublikasında 10 iqtisadi rayon var. Abşeron, Gəncə-Qazax, Şəki-Zaqatala, Lənkəran, Quba-Xaçmaz, Aran, Yuxarı Qarabağ, Kəlbəcər-Laçın, Dağlıq Şirvan, Naxçıvan Muxtar Respublikası.

Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunun ümumi sahəsi 6,06 min kv. km olub, respublika ərazisinin 7%-ni təşkil edir. Əsasən Şamaxı, İsmayılı, Ağsu və Qobustan inzibati rayonları bu iqtisadi rayonun tərkibinə daxildir. İqtisadi rayonun əlverişli təbii şəraiti tarixən bu ərazidə əhalinin məskunlaşmasına səbəb olmuşdur. 2009-cu ilin əhalinin siyahıya alınmasının nəticələrinə görə Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda 283,6 min nəfərin məskunlaşdığı qeydə alınıb. Əhalinin

orta sıxlığı hər kv. km-də 47 nəfərdir. Ümumi iqtisadi rayon üzrə əhalinin 94,5%-ni azərbaycanlılar təşkil edir. İnzibati rayonlar üzrə azərbaycanlılar Şamaxıda əhalinin 97,8%-ni, İsmayılıda 84,8%-ni, Ağsuda 99%-ni, Qobustanda isə 99%-ni təşkil edir (9).

Regionların sosial-iqtisadi inkişafını daim diqqət mərkəzində saxlayan Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 2007-ci ilin oktyabrında Qobustan, 2009-cu ilin oktyabrında İsmayılı və Ağsu, 2009-cu ilin noyabrında isə Şamaxı rayonlarına səfər etmişdir.

Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda 43 məktəbəqədər təhsil müəssisəsi, 253 dövlət ümumtəhsil müəssisəsi, 2 orta ixtisas təhsil müəssisəsi, 2 ali məktəb (Dövlət Pedaqoji və "Odlar Yurdu" universitetlərinin Şamaxı filialları), eləcə də 127 klub, 10 muzey fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi tərəfindən 2009-cu ildə keçirilmiş “Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında” statistik müayinənin nəticələrinə görə Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda cəmi 419 kitabxana fəaliyyət göstərir. Onlardan 53-ü şəhərdə, 366-sı kəndlərdə fəaliyyət göstərir. Ölkə kitabxanalarının təqribən 5%-i bu iqtisadi rayonun payına düşür. İqtisadi rayonda fəaliyyət göstərən kitabxanaların 183-ü (43,7%) Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, 224-ü (53,4 %) ümumtəhsil məktəblərinin payına düşür (8, S.75-83).

Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində olan kitabxanalar dedikdə iqtisadi rayona daxil olan 4 rayonun Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemləri nəzərdə tutulur. Bu iqtisadi rayonda statistik rəqəmlərdən də görüldüyü kimi, ümumtəhsil məktəb kitabxanaları üstünlük təşkil edir. Təsadüfi deyil ki, gənc nəslin təlim-tərbiyəsi, elmi biliklərə yiyələnməsi üçün ümumtəhsil müəssisələrinin üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür.

“Azərbaycan kitabxanalarının fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidenti 20 aprel 2007-ci ildə Sərəncam imzalamışdır (4). Bu sərəncamın yerinə yetirilməsi məqsədilə Təhsil Nazirliyi “2008-2013-cü illərdə məktəb kitabxanalarının maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsinə və müasir informasiya texnologiyaları ilə təchizatına dair Tədbirlər Planı”nı həyata keçirməyə, təhsilin günün tələbləri səviyyəsində inkişafı üçün ciddi işlər görməyə başlamışdır.

Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda 253 ümumtəhsil müəssisəsində 39928 nəfər məktəbli təhsil alır. İqtisadi rayon üzrə cəmi 224 ümumtəhsil məktəbi kitabxanası məktəblilərin, eləcə də, məktəbin müəllim heyətinin informasiyalaşdırılmasına xidmət edir. İqtisadi rayona daxil olan hər bir inzibati rayon üzrə orta təhsil müəssisələrində oxuyanların sayını bilməklə, məktəblərdə yerləşən məktəb kitabxanalarında müəllim və şagirdlərdən ibarət böyük oxucu qruplarının olduğunu görə bilərik. Belə kitabxanaların maddi-texniki bazalarını inkişaf etdirməklə, elmin və texnikanın nailiyyətlərindən istifadə edərək, kitabxanaların fondunu daha da zənginləşdirib oxucu auditoriyasını genişləndirmək olar.

Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda mövcud olan 419 kitabxanadan 119 kitabxana Ağsu rayonunda, 126 kitabxana İsmayılı rayonunda, 52 kitabxana Qobustan rayonunda, 122 kitabxana Şamaxı rayonunda əhalinin informasiya təminatını həyata keçirir (8, S.23-41).

Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən biri kimi məşhur olan Dağlıq Şirvan regionu kitabxanaların informasiya resurslarının zənginliyi və özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə də fərqlənir. Belə ki, regionun kitabxana resursları ölkənin kitabxanalarının informasiya resurslarının 2,4 %-ni təşkil edir. Bölgənin informasiya resursları 2,6 milyon nüsxəyə yaxındır. Bu resursların 98,8%-ni kitablar, 19,6%-ni elektron informasiya daşıyıcıları, 0,3%-ni jurnallar, 0,4%-ni qəzetlər, 0,5 %-ni isə digər informasiya daşıyıcıları təşkil edir (8,S. 44-66).

Təhlillər göstərir ki, ölkə üzrə əsas informasiya daşıyıcısı kimi kitabların xüsusi çəkisi 80,5%-dir. 19,5% isə digər daşıyıcıların payına düşür. Lakin öyrənilən iqtisadi rayonda bu rəqəm 98,8% təşkil edir ki, bu da ölkə üzrə ən yüksək göstəricidir. Bu fakt bölgədə mütəxəssislərin digər operativ informasiya mənbələri təminatı sisteminin zəif inkişafını göstərən amillərdən biri kimi diqqəti cəlb edir.

Regionun inzibati rayonları üzrə kitabxanaların informasiya resursları aşağıdakı kimi yerləşmişdir:

İsmayılı rayonu – 811891 nüsxə

Şamaxı rayonu – 748761 nüsxə

Ağsu rayonu – 634603 nüsxə

Qobustan rayonu – 359508 nüsxə

Regionun kitabxanalarının informasiya resurslarının şəhər və kənd yaşayış məntəqələri üzrə bölgüsü aşağıdakı kimidir:

1.Ağsu rayonu üzrə şəhər yerlərində 35,3%, kənd yerlərində 64,7%

2.Şamaxı rayonu üzrə şəhər yerlərində 31%, kənd yerlərində 69%

3.İsmayilli rayonu üzrə şəhər yerlərində 30,1%, kənd yerlərində 69,9%

4.Qobustan rayonu üzrə şəhər yerlərində 24,4%, kənd yerlərində isə 76,6%

Bütövlükdə regionun şəhər yerlərində yerləşmiş kitabxanaların informasiya resursları ölkə şəhərlərinin informasiya resurslarının 10%-ni, kənd yaşayış məntəqələri üzrə isə 5,8%-ni təşkil edir. İqtisadi regionda fəaliyyətdə olan bütün kitabxanalarda cəmi 30 kompüter vardır ki, onun da 14-ü istifadəçilər üçün, 16-sı kitabxana işçiləri üçündür. Cəmi bir kompüterin internetə çıxışı var (8,S. 75-83).

Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu kitabxanaçı-bibliograf kadrlarla təminat səviyyəsinə görə də fərqlənir. İqtisadi rayonun şəhər, qəsəbə və kəndlərində 338 kitabxana mütəxəssisi fəaliyyət göstərir. Bu mütəxəssislərin cəmi 11 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 22 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 69 nəfəri orta ixtisas təhsilli, 64 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 172 nəfəri isə ümumi orta təhsilli kadrlardan ibarətdir.

İqtisadi rayona daxil olan 4 inzibati rayonun hər birinin kitabxana- informasiya şəbəkələrini ayrıca nəzərdən keçirək: İqtisadi rayonun əsas bölgələrindən biri olan Ağsu rayonu 8 oktyabr 1943-cü ildə təşkil edilmişdir. Rayonda 1 şəhər (Ağsu şəhəri), 78 kənd vardır. Bu yaşayış məntəqələri 24 ərazi icra nümayəndəliyini və 60 bələdiyyəni əhatə edir. 2010-cu il yanvarın 1-nə olan göstəriciyə görə iqtisadi rayonun əhalisi 70,7 min nəfərdir. Əhalinin sıxlığı hər kv km-də 69 nəfərdir. Əhalinin 25,7%-i şəhərdə, 74,3%-i kənd yaşayış məntəqələrində yaşayır. Milli etnik mənsubiyyətinə görə əhalinin 99%-i azərbaycanlılardan, 1%-i ləzgilərdən, türklərdən və s. ibarətdir. Ağsu rayonunda 70 ümumtəhsil məktəb, 5 məktəbdənkənar və 6 məktəbəqədər müəssisə var. Həmçinin, 1 mədəniyyət sarayı, 10 mədəniyyət evi, 30 klub müəssisəsi, 47 kitabxana, 1 uşaq musiqi məktəbi və tarix-diyarşünaslıq muzeyi vardır (15).

Rayonda 11-i ölkə və 13-ü isə yerli əhəmiyyətli olmaqla, 24 tarixi mədəniyyət abidəsi var. Əhalinin elm, təhsil, mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində iqtisadi rayon daxilində fəaliyyət göstərən kitabxanalar mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki, Ağsu rayonunda cəmi 119 kitabxana oxuculara biblioqrafik informasiya xidməti göstərir. Bu kitabxanalardan 10-u şəhər yaşayış mərkəzlərində, 109-u isə kənd yaşayış məntəqələrində fəaliyyət göstərir. Kitabxanalardan 47-si Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, 70-i ümumtəhsil müəssisələrinin, 1-i musiqi məktəbinin, 1-i isə səhiyyə müəssisəsinin nəzdində fəaliyyət göstərir. Rayonun cəmi informasiya resursları 634603 nüsxədir. Kitabxana resurslarının 99,1%-ni kitablar, 0,3%-ni jurnallar, 0,3%-ni qəzetlər, 0,3 %-ni digər materiallar təşkil edir. Rayon kitabxanalarının kompüterlə təminatı qənaətbəxş deyil. Rayon üzrə kitabxanalarda cəmi 4 kompüter vardır ki, bunun 1-i istifadəçilər üçün, 3-ü kitabxana işçiləri üçün nəzərdə tutulmuşdur (8,S. 44-66)

Rayon kitabxanalarında cəmi 81 nəfər mütəxəssis fəaliyyət göstərir. Onlardan 2 nəfər kitabxana üzrə ali ixtisas, 2 nəfər ali qeyri-ixtisas, 12 nəfər orta ixtisas, 20 nəfər orta qeyri-ixtisas təhsilli, 45 nəfər isə ümumi orta təhsilli kadrlardır.

Ağsu rayonunda Təhsil Nazirliyinə tabe olan məktəb kitabxanalarının xüsusi çəkisi Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə tabe olan kütləvi kitabxanalardan çoxdur. Belə ki, rayonda 70 ümumtəhsil məktəbi vardır. Bu məktəblərin hamısında kitabxana fəaliyyət göstərir. Rayon üzrə ümumtəhsil məktəblərində 9687 nəfər sagird təhsil alır ki, onlar həm də rayonun məktəb kitabxanalarından istifadə edən oxucular deməkdir (5).

Ağsu rayonunda əhalinin biblioqrafik informasiya təminatının ödənilməsində Ağsu rayon MKS-in xüsusi rolu vardır. MKS-də kitabxana işi təşkil olunarkən kitab təbliği, oxucu marağının öyrənilməsi və artırılması daim diqqət mərkəzində saxlanılır. Bununla belə, dövlət siyasətinin və milli-mənəvi dəyərlərimizin təbliği əsas amil kimi kitabxana işinin ayrılmaz tərkib hissəsidir. Ağsu rayon MKS-i 1979-cu ildə yaradılmışdır. MKS-də 1 Mərkəzi Uşaq, 2 şəhər, 43 kənd kitabxana filialı fəaliyyət göstərir.

Ağsu rayon MKS-nin əsas kitabxanası Mərkəzi Kitabxana hesab olunur. Ağsu rayon Mərkəzi Kitabxanası 1943-cü ildə yaranmış və

qəsəbə kitabxanası kimi fəaliyyətə başlamışdır. 1979-cu ildə Mərkəzi kitabxanaya Əhməd Cavadın adı verilmişdir. Kitabxananın 20 nəfərlik oxu zalı və 15 nəfər işçisi vardır. Mərkəzi Kitabxanada 3 kompüter var. 2009-cu ildə Mərkəzi kitabxana Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 12 yanvar 2004-cü il tarixli “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” Sərəncamı ilə 276 nüsxə kitab almışdır. Bununla da Mərkəzi kitabxananın kitab fondu 29432 nüsxəyə çatmışdır. Əhalinin kitabxanaya cəlb olunması 9,2%-dir. Mərkəzi kitabxananın ümumi kitab fondundan 5904 nüsxəsi latın qrafikalı ədəbiyyatdır. MKS üzrə fondun ümumi həcmi 247633 nüsxədir. Fondun ümumi sayında latın qrafikalı ədəbiyyat 48684 nüsxədir. MKS-nin ümumi kitab fondundan 218201 nüsxəsi kitabxana filiallarının payına düşür. 2009-cu ildə MKS-ə ümumilikdə 1725 nüsxə ədəbiyyat daxil olmuşdur. Yeni daxil olan ədəbiyyatların 1449 nüsxəsi kitabxana filiallarına verilmişdir. MKS-də oxucuların sayı 2008-ci ildəki 16560 nəfərdən 2009-cu ildə 16815 nəfərə çatmışdır ki, bunun da 14817 nəfəri kitabxana filiallarının hesabınadır. 2009-cu il üçün olan oxucuların tərkibinin təhlili göstərir ki, 395 qulluqçu, 530 mütəxəssis, 826 müəllim, 160 həkim, 125 mühəndis, 1983 fəhlə, 10974 tələbə və şagird, 269 təqaüdçü, 553 digər oxucu qrupu MKS-ə müraciət etmişdir. MKS-in oxucularının ümumi sayı içərisində tələbə və şagird kontingentinin xüsusi çəkiyə malik olması onu göstərir ki, MKS tələbə və şagirdlərin biblioqrafik informasiya təminatını daha yaxşı ödəmək imkanına malikdir. 2009-cu ildə Ağsu rayon Mərkəzi kitabxanasında “Uşaq hüququ” İnformasiya Mərkəzi yaradılmış, Mərkəzə 1 ədəd kompüter bağışlanmışdır. Hazırda Ağsu rayon MKS-nin veb- saytı internet istifadəçilərinin ixtiyarına verilib. Rayon MKS-i üzrə kitabxana işçilərinin ümumi sayı 63 nəfərdir. MKS-də 1 ali ixtisas, 1 ali qeyri-ixtisas, 9 orta ixtisas və 52 orta təhsilli kadr çalışır (11).

Dağlıq Şirvan iqtisadi regionuna daxil olan digər inzibati rayon İsmayılı rayondur. İsmayılı rayonu inzibati rayon kimi 1931-ci ilin noyabr ayında təşkil olunmuşdur. Sahəsi 2,06 min kv. km, əhalisi 79,9 min nəfərdir. Əhalinin 17,4 min nəfəri şəhərdə, 62,4 min nəfəri isə kənd yaşayış məntəqələrində məskunlaşmışdır. Rayonda azərbaycanlılara bərabər digər xalqların və etnik qrupların nümayəndələri də yaşayır: ləzgilər, ruslar, yəhudilər, lahiclar, qədim albanların nəslindən

olan haptılar. Əhalinin 84,4 %-i azərbaycanlılardan, 15,2%-i ləzgilərdən, ruslardan və digər xalqların nümayəndələrindən ibarətdir (9).

Hazırda rayonda 81 ümumtəhsil məktəbi, 1 texniki peşə məktəbi, 1 incəsənət məktəbi, 10 məktəbəqədər uşaq müəssisəsi fəaliyyət göstərir. Həmçinin, rayon əhalisinə 60 kitabxana xidmət edir.

Ötən illər ərzində İsmayılıda başlıca diqqət, respublika prezidentinin imzaladığı “Azərbaycan Respublikası regionlarının, o cümlədən, Qəbələ, İsmayılı, Oğuz və Şamaxı rayonlarının sosial-iqtisadi inkişafının sürətləndirilməsinə dair əlavə tədbirlər haqqında” 25 avqust 2005-ci il tarixli sərəncamlarından irəli gələn vəzifələrin yerinə yetirilməsinə yönəldilmişdir. Dövlət Proqramının qarşıya qoyduğu vəzifələrin həll edilməsi baxımından, Mərkəzi Kitabxananın, Uşaq kitabxanasının dam örtüyünün dəyişdirilməsi, fəsadlarının təmir olunması, istilik və elektrik sistemlərinin yenidən qurulması diqqəti çəkir (16).

İsmayılı rayonunda cəmi 126 kitabxana var. Onlardan 14-ü şəhərdə, 112-si kənd yaşayış məntəqələrində yerləşir. 60 kitabxana Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində, 1 kitabxana ilk peşə ixtisas təhsili müəssisəsində, 63 kitabxana ümumtəhsil məktəblərində, 1 kitabxana musiqi məktəbində, 1 kitabxana səhiyyə müəssisəsində fəaliyyət göstərir. Rayonda Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə tabe olan kütləvi kitabxanaların sayı ilə Təhsil Nazirliyinə tabe olan məktəb kitabxanalarının sayı, demək olar ki, eynilik təşkil edir. Rayon üzrə 81 ümumtəhsil məktəbində 63 kitabxana vardır ki, bu kitabxanaların informasiya xidmətindən 12778 nəfər məktəb yaşlı oxucu istifadə edir. Rayon kitabxanalarında 7 ədəd kompüter var. Onlardan 5-i şəhər kitabxanalarında, 2-si kənd kitabxanalarında yerləşir. Rayon kitabxanalarının informasiya resursları cəmi 811891 nüsxə təşkil edir ki, bu da Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonuna daxil olan inzibati rayonlar arasında ən yüksək göstəricidir. Fondun 98,7%-ni kitablar, 0,2%-ni jurnallar, 0,4%-i qəzetlər, 0,7%-ni digər materiallar təşkil edir (8,S.44-66).

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 2009-cu ildə apardığı statistik müayinələr zamanı, ümumiyyətlə, İsmayılı rayonunda kitabxanalarda işləyən mütəxəssislərin 98 nəfər olduğu məlum olmuşdur. Bu işçilərin 6 nəfərinin ali ixtisas təhsilli, 11 nəfərinin ali qeyri-ixtisas təhsilli, 19 nəfərinin orta ixtisas təhsilli, 15

nəfərinin orta qeyri-ixtisas təhsilli, 47 nəfərinin ümumi orta təhsilli mütəxəssis olduğu bildirilir.

İsmayılı rayonu kitabxana şəbəkələri içərisində İsmayılı MKS-nin xüsusi yeri vardır. Rayon MKS 59 filialı özündə birləşdirir. MKS-ə 2009-cu ildə 2443 nüsxə yeni ədəbiyyat daxil olmuşdur. Daxil olan ədəbiyyatlardan 2395 nüsxə latın qrafikalı ədəbiyyat, 48 nüsxə isə rus və xarici dildə olmuşdur. Hazırda MKS üzrə kitabxanalarda 466244 nüsxə ədəbiyyat vardır ki, bu ədəbiyyatlardan 68541 nüsxəsi latın qrafikalı ədəbiyyatlardır. Rayon üzrə hər oxucuya 17,5 nüsxə ədəbiyyat düşür. Rayon MKS üzrə cəmi kitab verilişi 564588 nüsxə olmuşdur, bu da 2008-ci ilə görə 13176 nüsxə azdır. 2009-cu ildə oxucuların cəmi sayı 27920 nəfər olmuşdur. Bu da 2008-ci il üzrə göstəricidən 167 nəfər çoxdur. 2009-cu ildə gəlişlərin sayı 558405 olmuşdur (12).

MKS və onun filiallarında oxucuları kitabxanalara cəlb etmək və əhalinin elmi dünyagörüşünü formalaşdırmaq, gəncləri vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə etmək, onlara mütaliə mədəniyyətini aşılamaq məqsədilə müxtəlif səpkili işlər görülür. MKS-də texniki işçilər istisna olmaqla, 82 nəfər kitabxanaçı mütəxəssis var. Onların 10 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 4 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 23 nəfər orta- ixtisas təhsilli, 5 nəfəri orta qeyri- ixtisas təhsilli, 40 nəfəri ümumi orta təhsillidir.

Dağlıq Şirvan iqtadi rayonuna daxil olan daha bir rayon Qobustan rayonudur. Rayonun ərazisi 1,37 kv.km, əhalisi 40,5 min nəfərdir. Əhalinin 20,3%-i şəhərdə, 79,7%-i kənd yaşayış məntəqələrində yaşayır. Rayonda 30 ümumtəhsil məktəb, 5 məktəbəqədər uşaq müəssisəsi, 24 kitabxana var. 2009-cu il üçün olan statistikaya görə, Qobustanda fəaliyyət göstərən 30 ümumtəhsil məktəbində 5373 nəfər şagird təhsil alır. Rayonda 2003-2009-cu illərdə 1500 şagird yerlik 7 məktəb binası və 10 əlavə sinif otağı tikilib istifadəyə verilmişdir (17).

Rayon Mədəniyyət və Turizm şöbəsinin tabeliyində 1 Uşaq İncəsənət məktəbi, 1 Uşaq Musiqi məktəbi, 1 Rayon Mədəniyyət evi, 3 kənd Mədəniyyət evi, 17 kənd klubu, 1 Mərkəzi Kitabxana, 22 kitabxana filialı, 1 Uşaq kitabxanası var.

Ölkəmizi əhatə edən abadlıq-quruculuq işləri, insanların sosial rifah halının yaxşılaşdırılması tədbirləri Qobustanda da öz normal

ahəngi ilə həyata keçirilir. 2008-ci ildə prezidentin sərəncamı ilə Qobustan şəhər statusu almışdır.

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsinin 2009-cu ildə apardığı statistik hesablamalar zamanı müəyyən olunmuşdur ki, Qobustan rayonunda cəmi 52 kitabxana oxucuların biblioqrafik informasiya təminatını həyata keçirir. Onların 7-si şəhərdə, 45-i isə kənd yaşayış məntəqələrində yerləşir. Bu kitabxanalardan 24-ü Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tabeliyində, 26-sı isə ümumtəhsil məktəblərində fəaliyyət göstərir. Rayon kitabxanalarının cəmi 359508 nüsxə informasiya resursu var. İnformasiya resursunun 354761 nüsxəsi (98,7%) kitablar, 2856 nüsxəsi (0,8%) jurnallar, 1387 nüsxəsi (0,4%) qəzetlər, 440 nüsxəsi (0,1%) digər materiallardır. Kitabxanalarda 7 kompüter var. Kitabxana mütəxəssislərinin sayı 59 nəfərdir. Onlardan 2 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 14 nəfəri orta ixtisas təhsilli, 10 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 33 nəfəri isə ümumi orta təhsillidir (8,S.75-83).

Qobustan rayonunda oxucuların biblioqrafik informasiya təminatının ödənilməsində bilavasitə əsas rolu Qobustan MKS-i tutur. 1 Mərkəzi Kitabxananı və 23 kitabxana filialını birləşdirən Qobustan rayon MKS, 1991-ci ildə yaradılmışdır. Rayon MKS-nin informasiya resursunun ümumi həcmi 234722 nüsxədir. Ümumilikdə isə MKS-nin informasiya resursunun 31109 nüsxəsini latın qrafikalı ədəbiyyat təşkil edir. Təkcə 2009-cu ildə Qobustan rayon MKS-nin fonduna 2694 nüsxə kitab daxil olmuşdur. MKS üzrə oxucuların ümumi sayı 16846 nəfər olmuşdur. Oxucu kontingentinin tərkibinə görə tələbə və şagirdlərin üstünlük təşkil etməsi məlum olur. MKS-nin Mərkəzi kitabxanası və kitabxana filiallarının fondundan məzmunca əhəmiyyətini itirmiş, fiziki cəhətdən köhnəlmiş və yararsız hala düşmüş çap məhsulları seçilərək, 19618 nüsxəsi istifadədən çıxarılmışdır. MKS-də 6 kompüter var. 2009-cu ildə istifadəçilərin sayı 4230 nəfər olmuşdur.

Qobustan rayon MKS-nin veb-saytı yaradılmışdır. Veb-saytda kitabxanaların fəaliyyəti, keçirdikləri kütləvi tədbirlər, Mərkəzi Kitabxanada fəaliyyət göstərən İnformasiya Resurs Mərkəzi, həmçinin, Qobustan rayonunun əhalisi, coğrafi relyefi, iqtisadi inkişafı, flora və faunası, tarixi abidələri, ziyarətgahları, ziyalıları, tanınmış

şəxsiyyətləri, şəhidləri və s. haqda məlumatlar geniş şəkildə əks olunmuşdur.

Qobustan rayon MKS-də 50 nəfər kitabxana mütəxəssisi çalışır. Onlardan 1 nəfər ali ixtisas təhsilli, 2 nəfər ali qeyri-ixtisas təhsilli, 8 nəfər orta ixtisas təhsilli, 2 nəfər orta qeyri-ixtisas təhsilli, 37 nəfər ümumi orta təhsillidir (13).

Dağlıq Şirvan iqtisadi regionuna daxil əsas bölgələrdən biri də Şamaxı rayonudur. Sahəsi 1,61 kv.km, əhalisi 92,5 min nəfərdir. Respublika paytaxtından 135 kilometr məsafədə yerləşən Şamaxı Azərbaycanın ən qədim tarixə malik şəhərlərindən biridir və keçən əsrin 30-cu illərindən sonra rayon kimi fəaliyyət göstərmişdir.

Hazırda rayonda 72 ümumtəhsil məktəb, 23 məktəbəqədər tərbiyə müəssisəsi, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şamaxı filialı, Şamaxı Mədəni-Maarif Texnikumu, İqtisad kolleci, AMEA-nın Nəsirəddin Tusi adına Şamaxı Astrofizika Rəsədxanası və Şamaxı Geofizika Mərkəzi, 52 kütləvi kitabxana və s. fəaliyyət göstərir. Təhsil müəssisələrində 1849 nəfər müəllim və 14526 nəfər şagird var.

Şamaxı tarixən elmə, təhsilə olan marağı ilə, yetişdirdiyi böyük alim və görkəmli şəxsiyyətləri ilə daim seçilmişdir. Məhz şəhər ziyalılarının böyük zəhməti və səyi nəticəsində 1859-cu il sentyabrın 15-də Şamaxı şəhərində camaat üçün ilk kitabxana açılmışdır. 1905-ci il inqilabından sonra Şirvan qəzasının Şamaxı şəhərində bir çox maarifpərvər ziyalılar tərəfindən qiraətxana-kitabxana təsis edilmişdir. Bu kitabxana-qiraətxana 1918-ci ilin mart ayına qədər fəaliyyət göstərmişdir. Həmin ildə Azərbaycanda baş verən vətəndaş müharibəsi zamanı Şamaxı şəhəri yandırılıb talan edilərkən onun kitabxanası da yanmışdır. 1920-ci ildə Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra kitabxana yenidən bərpa olunmuşdur. İndi bu kitabxana Şamaxı şəhərinin mərkəzində tikilmiş xüsusi binada yerləşir (18).

Statistik müayinə zamanı müəyyən olunmuşdur ki, Şamaxı rayonunda əhaliyə kitabxana-informasiya təminatını hazırda 122 kitabxana müəssisəsi həyata keçirir. Bu kitabxanalardan 18%-i şəhərdə, 82%-i kənd yaşayış məntəqələrində yerləşir. Kitabxanaların 52-si Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin, 1-i ali təhsil müəssisəsinin, 2-si orta ixtisas təhsili müəssisəsinin, 1-i ilk peşə ixtisas təhsili

müəssisəsinin, 65-i ümumtəhsil müəssisələrinin, 1-i səhiyyə müəssisəsinin nəzdində yerləşir. Rayon üzrə 72 ümumtəhsil məktəbində 65 kitabxana vardır ki, bu kitabxanaların xidmətindən 12088 nəfər şagird istifadə edir.

Şamaxı rayonunda fəaliyyət göstərən kitabxanalardan danışarkən N.Tusi adına Şamaxı Astrofizika rəsədxanasının nəzdində fəaliyyət göstərən kitabxanadan danışmamaq olmaz. Kitabxananın informasiya resursları respublikamızda və xaricdə nəşr olunmuş 39731 nüsxə ədəbiyyatdan ibarətdir (10).

Rayon kitabxanalarının ümumi informasiya resurslarının həcmi 749761 nüsxədir. Fondun 31%-i şəhərdə, 69%-i kənd yaşayış məntəqələrində yerləşməklə, 98,9%-ni kitablar, 0,2%-ni jurnallar, 0,4%-ni qəzetlər, 0,5%-ni digər informasiya daşıyıcıları təşkil edir. Kitabxanalarda 12 kompüter var ki, bu da regiona daxil olan 4 inzibati rayon arasında ən yüksək göstəricidir. Rayon kitabxanalarında elektron kataloq və elektron poçt var.

Şamaxı rayonunun kitabxanalarında 100 nəfər mütəxəssis çalışır. Onlardan 3 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 7 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 24 nəfəri orta ixtisas təhsilli, 19 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 47 nəfəri isə ümumi orta təhsilli kadrlardır (8,S.75-83)

Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunun informasiya arealında mühüm yer tutan Şamaxı rayon MKS-nin 52 filialı var. Buraya 1 Mərkəzi, 1 Uşaq, 3 şəhər və qəsəbə, 47 kənd kitabxanası daxildir. MKS-nin informasiya resursunun ümumi həcmi 433 min nüsxədir. Fondun əsas hissəsi-380 mini Azərbaycan dilində olan ədəbiyyatdır. Azərbaycan dilində olan ədəbiyyatın 322 mini kiril, 58 mini isə latın qrafikalıdır. 2009-cu ildə MKS-nin fonduna 4993 nüsxə ədəbiyyat daxil olmuşdur. 2009-cu ildə oxucuların sayı 33,4 min nəfər olmuşdur. Onlara il ərzində 716,2 min nüsxə kitab verilmişdir. Rayon əhalisinin 39%-i kitabxanaların xidmətindən istifadə edir. Kitabxana mütəxəssislərinin sayı 90 nəfərdir. Onların 7 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 1 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 36 nəfəri orta ixtisas təhsilli, 8 nəfəri orta qeyri-ixtisas təhsilli, 38 nəfəri ümumi orta təhsillidir (14).

Şamaxı rayon Mərkəzi Kitabxanasında kitabxana-informasiya mərkəzi fəaliyyət göstərir. Kitabxanada 10 kompüter var. Mərkəzi kitabxana Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin vəsaiti hesabına alınan İRBİS-64 avtomatlaşdırılmış elektron kataloqla işləyir. MKS-nin veb-

saytı yaradılmış və oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Bu günə kimi 50 min nüsxədən artıq kitab elektron kataloqa daxil edilmişdir. Bu sahədə işlər hələ də davam etdirilir. Veb-saytda Şamaxı rayonunun tarixi, turizm gözəllikləri, şəxsiyyətləri, astrofizika rəsədxanası, soyqırım haqqında ətraflı məlumat verilmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın icrası ilə əlaqədar Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin tədbirlər Planına uyğun olaraq Mərkəzi Kitabxanada “Uşaq hüququ” İnformasiya Mərkəzi yaradılmışdır. Mərkəz Kompüter Resursları mərkəzinin informasiya texnologiyaları əsasında yaradılmışdır (19).

Ümumiyyətlə, Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunun sosial-iqtisadi inkişafı ilə paralel olaraq, kitabxana infrastrukturunun inkişafına da çox önəm verilir. İqtisadi rayonun tərkibinə daxil olan bütün inzibati rayonların MKS-nin hər biri hər il orta hesabla 2000-dən artıq yeni ədəbiyyatla təmin olunur. Kitabxanalara gəliş, oxucuların sayı, kitab verilişi və s. göstəricilər əhalinin informasiya təminatının ödənilməsində müsbət dəyişikliklərin olmasından xəbər verir. Regiona daxil olan Ağsu, Qobustan və Şamaxı rayonlarının MKS-də müasir informasiya texnologiyalarının, veb-saytın olması, Regional Kitabxana İnformasiya Mərkəzlərinin fəaliyyəti iqtisadi rayonun kitabxana-informasiya sahəsinin inkişafında mühüm əhəmiyyət daşıyır.

Lakin bu sahədə qüsurlar da var. Belə ki, kitabxanaların yüksək ixtisaslı kadrlarla təminatı, eyni zamanda, qəza vəziyyətində olub, əsaslı təmirə ehtiyacı olan kitabxana binalarının təmir olunması gələcəkdə, Dövlət Proqramı çərçivəsində həlli vacib olan məsələlər sırasındadır.

Bütün bu çatışmazlıqlara baxmayaraq, Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda kitabxana-informasiya təminatını həyata keçirən kitabxanalar, onların fondunun daha da zənginləşdirilməsi, region əhalisinin mədəni-elmi potensialının artırılmasında və gənclərin dünyagörüşünün formalaşmasında mühüm rol oynayırlar.

ƏDƏBİYYAT

1. «Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı üzrə Dövlət Proqramı (2004- 2008-ci illər)» // Azərbaycan.- 2004.-11 fevral.
2. «Azərbaycan Respublikası regionlarının 2009-2013-cü illərdə sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı»-B.: Nurlar, 2009.-184 s.
3. «Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı» // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal.- 2008.-№ 2.-S.6-29.
4. «Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı //Azərbaycan.-2007.-21 aprel.
5. «Azərbaycanın statistik göstəriciləri -2009».-B.-Səda, 2009.-772 s.
6. Xələfov A.A. Azərbaycanca kitabxana işinin tarixi: Dərslik (3 hissədə).-H.3.-B., 2010 .- 431s.
7. «Kitabxana işi haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanunu// Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya-1999.- №1.-S.3-16.
8. «Kitabxanaların fəaliyyəti haqqında» statistik müayinənin nəticələri barədə Statistik bülleten. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi.-B.-2009.-88 s.
9. Məmmədov Z.S. Regionların iqtisadi inkişaf problemləri.-B.: Elm, 2007.-465s.
10. Cəfərli R. Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonu // Azərbaycan .- 2009.- 9 aprel.
11. Ağsu rayon MKS-nin 2009-cu il hesabatı.
12. İsmayilli rayon MKS-nin 2009-cu il hesabatı.
13. Qobustan rayon MKS-nin 2009-cu il hesabatı.
14. Şamaxı rayon MKS-nin 2009-cu il hesabatı.
15. www.agsumks.webs.com
16. www.ismayilli-ih.gov.az
17. www.qobustan-ih.gov.az
18. www.shamaxi-mks.az
19. www.medgis.az

**Н. И. ИСМАИЛОВ
И.З. БАЙРАМОВА**

**НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЕ
БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННЫХ
РЕСУРСОВ В РЕГИОНАХ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ
РЕСПУБЛИКИ (В ПРИМЕРЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РАЙОНА НАГОРНЫЙ ШИРВАН)
РЕЗЮМЕ**

В статье анализируются современное состояние размещения библиотечно-информационных ресурсов в регионах Азербайджанской Республики (на примере нагорный ширван экономического района), а также проявление заботы государства в этой области, о роле библиотек в повышение интеллектуально-культурного развития уровня населения.

**N.I. ISMAILOV
I. Z. BAYRAMOVA**

**SOME PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF LIBRARY-
INFORMATION RESOURCES OF REGIONS OF
AZERBAIJAN REPUBLIC (ON A MODEL OF DAGLIG
SHIRVAN REGION)
SUMMARY**

In this article analyses the situation of location of library-information resources in the regions of Azerbaijan Republic (especially in Daglig Shirvan Economical region). At the some trine in this spector deals with the increasing of libraries because of development of peoples intellectual-cultural level the reflection of states care to it.